

Бојана Николетић

Mahjong III

(допуњено)

197. п.н.е. Тесалија пада под власт Римљана – током византијског периода била је независна област и под сталним упадима варвара.

979. године, *више од хиљаду година касније*, македонски цар Самуило у Тесалији опседа град Ларису и осваја га – 983. „Опљачкавши град, он је становништво, вероватно словенског порекла, преселио у Македонију, а мушкарце уврстио у војску.“ Мошти св. Ахилија, ларишког светитеља, пренете су у цркву подигнуту њему у част на једном од преспанских острва – данас Аил.¹ По истом светитељу име је добило и Ариље.

Миленијум и по касније,

„солунски намесник, паниперсеваст Јован Палеолог, синовац Андроника II и зет великог логотета Теодора Метохита, решио је да своју област отцепи од Царства и у томе је наишао на подршку Метохитових синова, који су командовали у Мелнику. Штавише, паниперсеваст је затражио помоћ од краља Стефана Дечанског,² свога зета, и пошао на његов двор у Скопље. Забринута царска влада пожурила је да му понуди цезарску титулу, али је он умро још за време свог боравка на српском двору (1327)“.³

Још неколико имена из овог бурног периода завера и противзавера:

„млади византијски магнат“ Јован Кантакузин; Сиргијан – „даровити пустилов“ куманског порекла, царске крви по мајци; „аристократа“ Теодор Синадин и „амбициозни дошљак“ Алексије Апокавк – сви са важним положајима у Тракији и Македонији.⁴

6. априла претходне, 1326. године Турци освајају „изгладнелу Брусу“ у Малој Азији⁵ - Урхан I (Орхан, Аркан, Orhan Gazi), Османов син, први паша (а према енглеској Wikipедији, и оснивач јаничара), ту смешта своју престоницу.

¹ „На малој Преспи, на острву Аилу, још се налазе рушевине старе Самуилове цркве Св. Ахила. За њу стручне архитекте налазе да представља прелазни тип јелинистичко-оријенталне школе и да има исте диспозиције као Стара митрополија у Месемврији, на обали Црнога мора. Друга Самуилова грађевина, црква Св. Германа, у селу Герману, показује утицаје анатолске школе, чије је порекло у Јерменској. Црква је та у новије време поправљана и дограђивана. Осим надгробне плоче Самуилових родитеља и брата му Давида, то су једини остаци Самуилове владавине, која је била тако необична по својим успесима, као и по наглим обртима среће. У нашој прошлости није било примера наглијег успеха и наглијег пада, као што је случај са судбином македонске државе.“ Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, Октоих, Нова књига, Леокомерц, 2005.

² Стефан Урош III Немањић

³ Георгије Острогорски, *Историја Византије*, II фототипско издање, „Просвета“ Београд

⁴ Епитети Острогорског. О потоњем великом дуксу Сиргијану: због супарништва са Кантакузином, он од младог (Андроник III) прелази старом цару (Андроник II), затим као пребег преко Албаније доспева и на двор Стефана Уроша IV Душана. Осећајући се неправедно сумњиченим „за велеиздају“, како каже Ћоровић, Сиргијан, променивши страну, предводи део српске војске „против Грка“ – тада су освојени Охрид, Струмица, Костур и друго на албанској граници. На превару га је убио други, „лажни пребег“ Сфранцес.

⁵ Бурса, вилајет, насебина која се први пут помиње у доба Филипа V Македонског. „Године 202. п.н.е. Филип је град покљонио битиниском краљу Прусу I. Град је потом називан по овом краљу, Пруса.“ Међу другим подацима наведеним на Википедији, главна турска тржница свилом. Карађоз.

3-4 године после овога,

28. јула 1330. године бугарска војска је до ногу потучена на Велбужду, цар Михаило Шишман убијен у бекству, после пада с коња; „уплашени бугарски бољари“ пресеђу краља⁶ у Извору код Радомира и моле за мир - нудили су уједињење Србије и Бугарске. Српски војсковођа, млади краљ Душан, на бугарски престо враћа свргнуту тетку Ану, сестру Стефана Уроша III Дечанског, бившу супругу погинулог бугарског цара, са сином Иваном Стефаном – без измена у унутрашњој управи. Свргнута је и протерана Теодора, сестра Андроника III Палеолога. „Период српске превласти на Балкану.“ Решивши да „извуче бар неку корист“ из бугарског пораза, а узимајући као повод протеривање своје сестре Теодоре, византијски цар запоседа градове Анхијал и Месемврију.⁷ Бугарски бољари затим протерују царицу Ану и њеног сина и на престо доводе Ивана Александра (1331-1371). „У Србији властела се дигла против Стефана Дечанског и предала власт његовом сину, Стефану Душану. Јужнословенски владари закључили су чврст мир и Душан се оженио сестром бугарског цара Јеленом. Иван Александар је одмах ступио у борбу с Византијом...“⁸

Борбе за регентство после смрти Андроника III се претварају у „субдинастичке“ борбе. Велики доместик Јован Кантакузин се проглашава за цара, уз ослонац на трачко племство; против Кантакузина, свемоћни велики дукс Апокавк користи огорчење нижих слојева: 1342. године зилоти у своје руке узимају власт у Солуну и град ужива скоро потпуну самосталност;⁹ Апокавк продаје чиновничке и свештеничке положаје; секуларизација манастирских имања, одузимање имовине богатим грађанима.¹⁰

Маја 1355. године папа Инокентије VI шаље преговараче севастократору Дејану, зету цара Душана. То је година у којој је цар Душан и умро. Према *Историјској библиотеци*, реч је највероватније о војводи Дејану Мањуку чије се име помиње у списима састављаним приликом уступања Стона Дубровнику (1333). Његово порекло, каже се, није познато.¹¹ Занимљиво је да је друга сестра цара Душана, Јелена, била удата за једног бана Шубића.

Abyssus abyssum invocat – тако гласи латинска изрека која је доспела у цртани филм о Астериксу и Обеликсу. У преводу, отприлике, *понор призива понор* или *бездан одговара бездану*.

Haos (грч.), bezdan, prazan prostor. Staro kozmogonijsko učenje tražilo je u haosu početak svega kasnijeg sadržaja, a taj je početak shvaćen kao nesklad i neoblikovanost. (Suprotnost – kozmos, v.) У колковјалном говору данас ријеч хаос значи неред.

Kozmos (грч.), ред, уређење, свемир, свијет као сређена и законска cjelina. Појам kozmos јавља се као филозофски проблем већ код Анаксимандра и Анаксимена.¹²

⁶ младог краља Стефана Душана

⁷ в. *Mahjong II*

⁸ Острогорски, *Историја Византије*

⁹ Острогорски још наводи да су најпознатије вође ове револуционарне антиаристократске странке (одане Јовану V) биле из породице Палеолога.

¹⁰ „Од Солуна до Цариграда, свуда је моћ племства била сломљена. Кантакузинова ствар изгледала је изгубљена. Најближи његови сарадници, међу којима чак и Синадин, одрекли су се њега, да би спасли живот и имовину. Лишен сваког ослонаца у Царству, Кантакузин се повукао са око 2000 људи према српској граници и затражио Душаново гостопримство и помоћ.“ - Острогорски, *исто*

¹¹ Севастократор Дејан касније од цара Уроша добија титулу деспота а његову супругу Теодору Евдокију називају и царицом Србије. Деспот Дејан је прадеда последњег византијског цара Константина XI Палеолога (Константин Драгаш).

¹² филозофски рјечник, NZMH, Zagreb 1989.

Кад стварамо себи неки идеал, смемо се повести за својим жељама али морамо избегавати оно што је немогуће.

Аристотел

„... sa poetičkog obzora srpske književnosti (se) ne sme prognati mogućnost traganja za nečim sasvim novim – na primer 'kategorijalnoj naraciji' gde priču smenjuje razrađivanje pojmova. Srpska proza ne mora da referira ni na kakvo razbijeno ogledalo stvarnosti, na postupke kojima se stvarnost može 'uhvatiti', već da se može graditi od čitavog niza narativnih koncepata koji su, uzeti za sebe, plod autentične literarne predilekcije.“

Aleksandar Jerkov, iz izlaganja na Simpozijumu o mladoj srpskoj prozi održanog 6. nov. 1986. u redakciji časopisa *Književna kritika* (broj 1-2. januar-april 1987. godine)

XIV в. (наст.)

У описиваном распону појављује се још једна крупна а не много помињана личност, као спона између историјских околности Србије, Угарске и Хрватске. То је Никола I Горјански (Miklos Garai), барањски гроф 1355, мачвански бан 1359-1375, пожунски гроф 1376-1377, мађарски палатин 1375-1385. Његова прва супруга била је кћи кнеза Лазара Хребелјановића и сестра деспота Стефана, Теодора. Познат је, код нас, понајвише као велики заштитник необузданог младог жупана Николе Алтомановића против кога су умали, после свих, и краљ Вукашин и кнез Лазар.¹³ Одсечена му је глава 25. јула 1386. Према извору *Wikipedia*, посечен је током оружаног сукоба у коме је витешки бранио мађарску краљицу и њену мајку, Елизабету Босанску, од браће Хорват у покушају њихове отмице.

Свети Иван Непомук (Jan Wolfin / Johannes de Pomuk), светац римокатоличке цркве, мученик, заштитник Чешке и града Прага, свих градова на води, па тако и Зрењанина;¹⁴ Под његовим окриљем су и исповедници, градитељи мостова, краљице и сиромашни. Страдао је 1393. године када је краљ Вацлав IV наредио да буде убијен пошто је и на мукама одбијао да овоме ода садржај краљичине исповести. Његово тело је завезано за точак, запаљено и хитнуто у Влтаву (16. мај); његов кип данас стоји на Карловом мосту у Прагу (као и на другим мостовима) а тело почива у прашкој катедрали Св. Вида.

Св. Вид, мученик (†304/5) о коме се мало поуздано зна. По легенди, син паганске породице, рођен на југозападу Сицилије. Католички извори кажу: „Kad mu je bilo tek 7 godina morao je zbog svoje vjere i pripadnosti Kristu, zajedno sa svojim odgojiteljem Modestom i hraniteljicom Krescencijom, pobjeći u daleku Lukaniju, budući da ga je njegov otac, po imenu Hylas, htio prisiliti na otpad od vjere.“ Како је то било у доба Диоклецијанових прогона хришћана, Вид је у туђини ухваћен и са старатељима спроведен у Рим. Иако је учинио „неколико чудеса“, између осталог и чудесно

¹³ Николи Алтомановићу је, чак, властелин Обрад Зорка одбио да отвори капије тврдог града Клобука који му је, бар номинално, припадао – град Клобук, део баштине Гојиславе Војиновић и њене деце: после бурних породичних сукоба у којима је и сам, као дете, био избачен из својих поседа, преотео је имање удовици свог стрица која се, после свега, одселила из тог краја, у околину Скадра, у Албанију. Никола Алтомановић је 1373. године ухваћен када је Ужички град опседнут од стране кнеза Лазара, краља Твртка I и трупа Лајоша I под командом самог Николе Горјанског; за казну због мучког покушаја убиства кнеза Лазара, ослепљен је; одбегао у Црну Гору.

¹⁴ Статуе са ликом св. Ивана Непомука стоје у Темишвару и Сегедину; један дрвени кип је 1945/6. уклоњен из нише испред капије градске баште у Зрењанину где је стајао, како се претпоставља, од 1887. Остала је сачувана само глава кипа („Политика“, 21. окт. 2010, „Непомук се враћа на Бегеј“).

оздрављење опседнутог царевог сина, био је осуђен на смрт, мучен, и бачен у катао пун врелог уља. Одатле га спасава анђео и прати у Луканију; Вид умире.¹⁵

Hylas, ae, [Υλας] *Hilas, pratilac i ljubimac Herkulov na vojni argonautskoj, Ver.*

M. Divković, Latinsko-hrvatski rječnik za škole, Zagreb 1900. (repr. 1990)

До краја 1371. године, како је добро познато, били су мртви и краљ Вукашин и деспот Угљеша (Мрњавчевићи), и цар Урош Нејаки и полубрат цара Душана, Симеон звани Синиша (Немањићи), као и бугарски цар Иван Александар (Стратимировић). Међу учесницима кобне битке код Черномена на Марици 26. IX 1371, која је означила почетак овог црног низа, налазио се и Константин Дејановић.

Скоро читаве двадесет три године касније и пет година иза боја на Косову, Димитрије и Андрија, браћа краља Марка, после разиласка са њим у пролеће 1394. одлазе у Дубровник, подижу „своје делове од сребра“ које је отац за њих депоновао четврт века раније, а затим на север, у Угарску, где ступају у службу Жигмунда Луксембуршког.¹⁶ Можда су и њихове заслуге допринеле да Владислав Јагелонац позове Србе да се насељавају у Угарској - Ковинске привилегије, 29. VIII 1440. Још један брат, Иваниш Мрњавчевић. Сестра Оливера.

Годину дана касније,

Константин Дејановић, Господин Константин, мајчин савладар, и сам турски вазал, гине на Ровинама уз краља Марка (1395). С њима се против влашког војводе Мирче борио и деспот Стефан Лазаревић. Против њих, у табору краља Жигмунда и влашког војводе, највероватније, Димитрије и Андрија Мрњавчевић. *Бугарштице.*

1396. Никополска битка. 1402. битка код Ангоре – Бајазит и Тамерлан. После победе, монголски кан из султановог харема ослобађа Оливеру, кћер кнеза Лазара, и враћа је брату, у том часу већ бившем Бајазитовом вазалу.

Змајев ред (1408): Жигмунд Луксембуршки, Стефан Лазаревић,¹⁷ Никола Горјански, грофови Џељски, Влад Цепеш.

1. марта 1666. године, Јелена Зринска (Ilona Zrinyi), хрватска принцеза, удала се за мађарског великаша Ференца Ракоција. Када је он 10 година касније умро преудала се за Имру Текелију и активно се укључила у сукоб са Хабсбурзима. Необично је да је Имре Текелија изгубио у бици код Сланкамена (1691) у којој се, на другој страни, прославио његов презимењак Јован Текелија, родоначелник српских Текелија.¹⁸

¹⁵ према делу *Passio S. Viti* (*Мучеништво св. Вид*), написаном око год. 600. у римској покрајини Луканији.

¹⁶ „Андријаш је у току следећих пет година нестао, док је Дмитар оставио трага у документима (до 1407), записан као син краља Вукашина, кастелан града Вилагоша и жупан зарандске жупаније.“ Сима Ћирковић, *Сеобе српског народа у Краљевину Угарску у XIV и XV веку*, Пројекат Растко Будимпешта

¹⁷ Пет година раније, 1403., краљ Жигмонд предао је Бечкерек (Зрењанин) на управу деспоту Стефану. Мехмед-паша Соколовић је тај већ утврђени град заузео 25. септ. 1551. и тако је отпочела тамошња турска владавина од 165 година. Султан Мустафа II, Еуген Савојски и Александар од Виртемберга.

¹⁸ в. *Mahjong (I)*; када је 1699. потписан Карловачки мир, нашавши се на страни која је изгубила, и Јелена Зринска и њен супруг су морали да избегну у Турску: Јелена је живела у Галати, у Истанбулу, и у Никомедији (Измиру) где је и умрла 1703. године; њен син, Ференц II Ракоци, подигао је устанак против

Иста година, 1666, означавана је од енглеских хришћанских аутора, миленариста, као година апокалипсе.¹⁹ У великом пожару у Лондону изгореле су и статуе Гога и Магога које, како се сматра, представљају првобитне становнике Британских острва. Тражено је и да Јеврејима поново буде допуштено насељавање у Енглеској (доба Оливера Кромвела). Под утицајем учења „лажног месије“ Шабатаја Цвија, Јевреји Авињона припремали су се за иселење у ново краљевство (у Израелу). Сам Шабатај Цви (Sabbatai Zevi / Shabbetai Tzvi), међутим, почетком те године одлази у Цариград где запада у ропство (доба Мехмеда IV) и, по савету султановог лекара, бившег јеврејина, прелази у ислам – 16. IX 1666. он одбацује јеврејску одежду и на главу ставља турбан. С њим се обратило још 300 породица (Dönme). Умро је 10 година касније у изгнанству, највероватније у Улцињу, 17. IX 1676, на јеврејски празник Јом Кипур (И).

1666. ропство Стојана Јанковића у Цариграду; после бекства, 1686. отима Турцима Сињ. За подвиге у борбама, млетачке власти су га одликовале титулом *кавалијера* и дале му велико имање у Котарима.

Вук Мандушић је погинуо *18 година раније*, 21. јула 1648. Поред онога што о њему каже владика Петар II Петровић Његош, „сами су Млечани писали да је био 'врло храбар' и 'на крајини цијењен више него иједан други'“.²⁰

О једном имену

Папа који се успротивио браку краља Марка и Јелене Шубић, рођаке босанске краљевске породице, као стварној мезалијанси, јер би то био брак са „шизматиком“, носио је име Урбан VI.

Урбан је било и име угарског инжењера, градитеља топова, који је 1453. године пред турску опсаду понудио своје услуге Константину XI, последњем византијском цару, а када га је овај одбио због недостатка средстава, отишао Мехмеду II, касније прозваном Освајач, и, за четвороструко већу накнаду од тражене, изградио му два топа дотад невиђених димензија којима су разрушене зидине Цариграда...²¹

Трећи Урбан, Урбан Грандије (Urbain Grandier / Urbanus Grandierus), спаљен је *181 годину касније* у Француској (18.VIII 1634) као вештац, пошто је завео и упропастио, како се сматрало, сестринство једног урсупинског самостана: веровало се да су калуђерице поседнуте.

Хабсбурга, за независну Мађарску (1703-1711) – новодосељени Срби под Чарнојевићем били су његови противници, лојални круни чију су заштиту примили (од 1690. *Привилегије* Леополда I – в. *Махјонг X-XI*).

¹⁹ **миленаризам**, -зма м [лат. millenarius који има хиљаду година] теол. веровање у смак света, апокалипсу, после које следи долазак Господа (по Старом завету) или други долазак Христов (по Новом завету) и хиљадугодишње Царство Божије. (Иван Клајн и Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад 2007

²⁰ В. Поровић, *Историја Срба*

²¹ Поред овога, било је различитог знамења које је најавило пад, као помрачење месеца, црвена светлост која се пење уз звоник Аја Софије, а и злокобних пророчанстава: једно, оно о последњем византијском цару који ће бити Константин, син Јелене, исто као и први, поред чињенице да је патријарх Григорије III био присталица и потписник Фирентинске уније, било је вероватан разлог што је Константин Драгаш крунисан 6. јануара 1449. у саборној цркви у Мистри, а не у цркви Божанске Мудрости како је требало. Стивен Рансиман у *Паду Цариграда 1453* (Алгоритам, Београд 2009) наводи да су царску круну донела „двојица високих званичника, Алексије Ласкарис Филантропин и Манојло Палеолог Јагарис“. Крунисање је обавио месни митрополит: „у хиљаду година, осим у никејском периоду, ово је било прво царско крунисање које се није одиграло у Цариграду, и које није обавио патријарх.“ Било је историчара који су сматрали да он зато никад није и формално постао цар (према Википедији, Дукас).
Још једно пророчанство, о „ономе који је рођен под срећном звездом“.

Једна заиста необична појава, јунак Хакслијевог романа - есеја *Луденски ђаволи* (A. Huxley, *The Devils of Loudun*) по коме је снимљен и филм - *Демони* (*The Devils*, Ken Russel, 1971) са Оливером Ридом и Ванесом Редгрејв у улози сестре Јоване од Анђела (Jeanne des Anges).

Пре филма, међутим, исти Хакслијев текст био је драматизован, преведен на немачки, а затим је према том преводу чувени пољски композитор Кжиштоф Пендерецки (Krzysztof Penderecki) написао либрето по коме је и компоновао оперу у три чина, *Die Teufel von Loudun*, премијерно изведену 20. јуна 1969. у Хамбуршкој државној опери. Коначна верзија, са две додатне сцене, 1975.

Река Врбас се у античка времена звала Urbanus.

У исти онај дан када је 1543. умро велики научник Никола Коперник („Кружење небеских тела“), 301 годину касније – 1844. Семјуел Морзе шаље прву телеграфску поруку из Вашингтона у Балтимор (САД).

Према агенцији „Бета“, порука гласи: „Шта је то Бог урадио?“

2011/2013/2017